HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

מתני' האומר [א]יברכוך טובים הרי זו דרך [ב]המינות [א]על קן צפור יגיעו רחמיך ועל טוב יזכר שמך [ב]מודים מודים משתקין אותו המכנה בעריות משתקין אותו האומר [1]ומזרעך לא תתן להעביר למולך לא תתן לאעברא בארמיותא משתקין אותו בנזיפה: **גמ'** [ג]בשלמא מודים מודים דמיחזי כשתי רשויות ועל טוב יזכר שמך נמי דמשמע על טוב אין ועל רע לא ותנן (ד) [ג]חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה אלא על קן צפור יגיעו רחמיך מ"ט (א) פליגי בה תרי אמוראי במערבא ר' יוסי בר אבין ור' יוסי בר זבידא חד אמר מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית וחד אמר מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזירות ההוא דנחית קמיה דרבה אמר אתה חסת על קן צפור אתה חוס ורחם עלינו [ה](אתה חסת על אותו ואת בנו אתה חוס ורחם עלינו) אמר רבה כמה ידע האי מרבנן לרצויי למריה א"ל אביי והא משתקין אותו תנן [ו]ורבה לחדודי לאביי הוא דבעא ההוא דנחית קמיה דרבי חנינא [ד]אמר האל הגדול הגבור והנורא האדיר והחזק והאמיץ אמר ליה סיימתינהו לשבחיה דמרך השתא הני תלתא אי לאו דכתבינהו משה באורייתא ואתו (ב) כנסת הגדולה ותקנינהו אנן לא אמרינן להו ואת אמרת כולי האי משל לאדם שהיו לו אלף אלפי אלפים דינרי זהב והיו מקלסין אותו (באלף) דינרי כסף לא ° גנאי הוא לו אמר רבי חנינא [ה]הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר [2]ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה מכלל דיראה מילתא זוטרתי היא אין לגבי משה רבינו מילתא זוטרתי היא משל לאדם שמבקשין הימנו כלי גדול ויש לו דומה עליו ככלי קטן קטן ואין לו דומה עליו ככלי גדול [ח]אמר רבי זירא [ו]האומר שמע שמע כאומר מודים מודים דמי מיתיבי הקורא את שמע וכופלה הרי זה מגונה מגונה הוא דהוי שתוקי לא משתקינן ליה לא קשיא הא דאמר מילתא מילתא ותני לה הא דאמר פסוקא פסוקא ותני לה א"ל רב פפא לרבא ודלמא מעיקרא לא כיון דעתיה והשתא כיון דעתיה אמר ליה [ט]חברותא כלפי שמיא אי לא מכוין דעתיה מחינא ליה בארזפתא דנפחא עד דמכוין דעתיה: המכנה בעריות משתקין אותו: תנא רב יוסף קלון אביו וקלון אמו: האומר ומזרעך לא תתן להעביר וכו': תנא דבי רבי ישמעאל בישראל הבא על הכותית והוליד ממנה בן לע"ז הכתוב מדבר: **מתני'** [ז]מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם מעשה תמר נקרא ומתרגם מעשה עגל הראשון נקרא ומתרגם והשני נקרא ולא מתרגם ברכת כהנים מעשה דוד ואמנון (ג) [י]נקראין ולא מתרגמין אין מפטירין במרכבה ורבי יהודה מתיר ר' אליעזר אומר אין מפטירין [3]בהודע את ירושלם: **גמ'** תנו רבנן [כ]יש נקרין ומתרגמין ויש נקרין ולא מתרגמין [א] ויש לא נקרין ולא מתרגמין אלו נקרין ומתרגמין: בל"ת עק"ן נשפ"ה סימן: מעשה בראשית נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא אתו לשיולי מה למעלה מה למטה

ומה

מתני' יברכוך טובים ה"ז דרך מינות. שאינו כולל רשעים בשבחו של מקום וחכמים למדו (כריתות דף ו:) מחלבנה שריחה רע ומנאה הכתוב בין סממני הקטורת שמצריכן הכתוב בהרצאתן להיותן באגודה אחת: **על קן צפור יגיעו רחמיך.** (ד) כלשון הזה רחמיך מגיעין על קן צפור כך חוס ורחם עלינו: **ועל טוב יזכר שמך.** על טובותיך נודה לך או שאמר שני פעמים מודים כשהוא כורע משתקין אותו ובגמרא מפרש לה: **המכנה בעריות.** בגמרא מפרש שדורש פרשת עריות בכינוי ואומר לא ערוה ממש דיבר הכתוב אלא כינה הכתוב בלשונו וקרא אותה ערוה המגלה קלון אביו וקלון אמו ברבים. כינוי הוא לשון היפך שמהפך דיבורו לשבח או לגנאי והרבה יש בלשון חכמים בספרי אספה לי שבעים איש (במדבר יא) ואל אראה ברעתי (שם) ברעתם היה לו לומר אלא שכינה הכתוב כיוצא בדבר וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב (תהלים קו) כבודי היה לו לומר אלא שכינה הכתוב: **האומר ומזרעך לא תתן להעביר למולך.** לא תבא על הכותית ותוליד בן לע"ז: **משתקין אותו בנזיפה.** שעוקר הכתוב ממשמעו שהוא עבודת חוק לאמוריים להעביר בניהן לאש ונותן כרת לבא על הכותית ומחייב חטאת על השוגג ומיתת ב"ד על המזיד בהתראה: **גמ' כשתי רשויות.** ומקבל ומודה אלוה אחר אלוה: **על הרעה.** ברוך דיין האמת: **על הטובה.** ברוך הטוב והמטיב: **מטיל קנאה.** לומר על העופות חס ועל הבהמות וחיות אינו חס: **ואינן אלא גזירת מלך.** להטיל עלינו עולו להודיע שאנחנו עבדיו ושומרי מצותיו: **דכתבינהו משה בתורה.** האל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פנים (דברים י): **אנשי כנסת הגדולה.** בספר עזרא (נחמיה ט) ועתה אלהינו האל הגדול הגבור והנורא שומר הברית והחסד: **חוץ מיראת שמים.** אותה מסורה בידי אדם שיהא הוא עצמו מכין לבו לכך אע"ג שהיכולת בידו להכין לבבנו אליו דכתיב הנה כחומר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל (ירמיה יח) ואומר והסירותי את לב האבן מבשרכם (יחזקאל לו): **אמר מילתא מילתא ותני לה.** כל תיבה אומר ושונה אין כאן משמעות שתי רשויות אלא מגונה וסכל הוא: **חברותא כלפי שמיא.** וכי כמנהג חבירו נוהג בהקב"ה לדבר לפניו שלא במתכוין וחוזר ומראה לו בכופלו שלא כיון בראשונה: **מרזפתא.** מרטי"ל בלע"ז. ותקח את המקבת מתרגמינן מרזפתא (שופטים ד): **תני רב יוסף.** לפרושי מכנה דמתני' כלמתרגם ערות אביך וערות אמך קלנא דאבוך וקלנא דאמך ולא תגלה שום דבר קלון שבהן: **תנא דבי רבי ישמעאל.** לפרש מתני' בישראל הבא על הכותית הכתוב מדבר: **מתני' מעשה ראובן.** וישכב את בלהה פילגש אביו (בראשית לה): **נקרא.** בבית הכנסת: **ולא מתרגם.** חיישינן לגנותו: **מעשה תמר.** ויהודה: **ומעשה עגל הראשון.** כל פרשת העגל עד א] ואשליכהו באש (שמות לב). ומה שחזר אהרן וספר המעשה הוא קרוי מעשה עגל השני הוא שכתוב בו ויצא העגל הזה (ה) ולא יתרגם פן יטעו עמי הארץ ויאמרו ממש היה בו שיצא מאליו אבל המקרא אין מבינין: **הודע את ירושלם.** את תועבותיה. פרשה היא ביחזקאל: **גמ' ויש לא נקרין ולא מתרגמין.** מפרש בסיפא מעשה דוד ואמנון לא נקרין בהפטרה: **מעשה בראשית כו'.** ואמרינן במסכת חגיגה (דף יא:) המסתכל בארבעה דברים ראוי לו כאילו לא בא לעולם. והתם (ט) מפרש טעמא אין רצונו של מלך שיזכירו שמו על אשפה כו':

קמ"ל

יברכוך טובים. פי' שמוליא את הפושעים מן הכלל אי נמי משום דמחזי כשתי רשויות כלומר אלהים טובים:

מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים והן אינם אלא גזירות. ק' להר"ר אלחנן על מה ° שיסד הקליר בקדושת' שאנו אומרים ביום ב' של פסח לדקו אותו ואת בנו (ו) לא תשחטו ביום אחד דמשמע שר"ל שהקב"ה חס על אותו ואת בנו והוא אינו אלא גזירה:

הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. קשה דהא בפרק אלו נערות (כתובות דף ל. ושם) אמרינן הכל בידי שמים חוץ מצנים ופחים ונראה דהכא איירי בתולדות האדם אם יהיה חכם או טפש עני או עשיר גבור או חלש י' דהכל נגזר עליו חוץ מן היראה כדכתיב אל יתהלל (ז) עשיר בעשרו והגבור בגבורתו כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי (ירמיה ט) והתם איירי במאורעות האדם העתידות לבא אליו אחר שנולד שגם הם בידי שמים חוץ מצנים ופחים פירוש הקור והחום ולא קשה מהא דכתיב לפני קרתו מי יעמוד (תהלים קמז) דה"פ אם ישלחנה בפעם אחת כדכתיב בראש הפסוק משליך קרחו כפתים וגם לא קשה מהא דכתיב ואין נסתר מחמתו (שם יט) דההיא בעוברי דרכים הוא דקאמר אבל כל זמן שהוא בביתו ודאי יכול הוא לינצל ממנו:

אין מפטירין במרכבה ורבי יהודה מתיר. וקיימא לן כר' יהודה:

מה

עין משפט נר מצוה

עח א מיי' פ"ט מהל' תפלה הלכה ז:

עט ב מיי' שם הלכה ד טוש"ע א"ח סימן קכא סעיף ג:

פ ג מיי' פ"י מהלכות ברכות הל' ג סמג עשין כז טוש"ע שם סימן רכב סעיף ג:

פא ד מיי' פ"ט מהל' תפלה הלכה ז [טוש"ע א"ח סי' קיג סעי' ט]:

פב ה מיי' פ"ה מהל' תשובה הלכה [ה] ג:

פג ו מיי' פי"ב מהלכות תפלה הלכה יא סמג עשין יט טוש"ע א"ח סימן קמה סעיף ג:

פד ז מיי' פי"ב מהל' תפלה הלכה יב סמג עשין יט:

תורה אור השלם

1. וּמִזַּרְעֲךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ וְלֹא תְחַלֵּל אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ׃ ויקרא יח כא

2. וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם לְיִרְאָה אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ וְלַעֲבֹד אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ׃ דברים י יב

3. בֶּן אָדָם הוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלִַם אֶת תּוֹעֲבֹתֶיהָ׃ יחזקאל טז ב

לעזי רש"י

מרטי"ל. פטיש.

רבינו חננאל

יברכוך טובים. משום דמיחזי כשתי רשויות, וכן האומר מודים [מודים], וכתי' כי יסכר פי דוברי שקר. על טוב יזכר שמך, הא על רע לא, והא תנן חייב לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה. על קן ציפור יגיעו רחמיך, כלומר חס הקב"ה וכתב לא תקח האם משאר כל בריותיו. הנה מטיל קנאה במעשה בראשית, כלומר אילו חביבין יותר ושאר שאינן. ויש אומרים מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים על אילו בלבד והן אינן אלא גזירה. ההוא דנחית לקמיה דר' חנינה ואמר האל הגדול הגבור והנורא והאדיר והחזק והודאי. אמר ליה אמריתינהו לכלהו שבחי דהקב"ה, אנן הני תלת האל הגדול הגבור והנורא אי לאו דכתבינהו משה באורייתא ותקנינהו אנשי כנסת הגדולה לא הוינן אמינא להו, שאין קץ לשבחו וכל המוסיף גורע, וכול'. אמר ר' חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך וגומ'. וכי שואל אדם דבר שאינו ברשותו אלא מיכן ראיה שיראת שמים בידו של אדם היא. אמר ר' זירא האומר שמע שמע כאומר מודים מודים. ומתבינן עליה והתניא הקורא את שמע וכופלה הרי זה מגונה, ולגבי מודים מודים משתקין אותו. ופרקינן לא קשיא ברייתא דקרי פסוקא פסוקא ותנייה, אבל אי קארי מילה ומילה ותניה משתקין אותו. פי' ארזפתא דנפחי. קורנס של נפחים. המכנה בעריות א) כלומר הקורא הפסוק ערות אביו ואמו לא יגלה, ואינו קורא ערות אביך וערות אמך כדכת' קרא וכן כל העריות, משתקין אותו ואומרים לו קרא הפסוק כמו שכתוב וכי אתה מברר מילין מה שלא בירר משה רבינו ברוח הקודש. **מתני'** מעשה ראובן נקרא ולא מיתרגם וכול'. [ת"ר] מעשה בראשית נקרא ומיתרגם, פשיטא, [מהו] דתימא דניחוש לתרגומיה דילמא אתי לשיוליה מה למעלה מה למטה

מסורת הש"ס

א) ברכות לג. ע"ש, ב) [גי' רמב"ם דרך הצדוקים], ג) שם לג:, ד) שם נד., ה) [בברכות ובע"י ליתא], ו) [ברכות לג: וש"נ], ז) ברכות לג: ע"ש נדה טז:, ח) ברכות לג: [סוכה נג:], ט) [ברכות לד.], י) [עי' תוי"ט], כ) [תוספתא פ"ג], ל) [דף טז.], מ) [עי' תוי"ט פ"ה דברכות מ"ג], נ) [נדה טז: ע"ש בתוס'],

גליון הש"ס

גמ' גנאי הוא לו. עיין לעיל דף יח ע"א: תוס' ד"ה מפני. שיסד הקליר עיין חגיגה דף יג ע"א תוס' ד"ה ורגלי החיות:

הגהות הב"ח

(א) גמ' מאי טעמא לא פליגו בה: (ב) שם ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו אנן לא הוה אמרינן: (ג) במשנה מעשה דוד ואמנון לא נקראין: (ד) רש"י ד"ה על קן צפור יגיעו רחמיך לשון הזה רחמיך: (ה) ד"ה מעשה עגל וכו' העגל הזה נקרא ולא מתרגם: (ו) תוס' ד"ה מפני וכו' אותו ואת בנו ביום אחד בל תשחטו דמשמע כצ"ל: (ז) ד"ה הכל וכו' כדכתיב אל יתהלל חכם בחכמתו אל יתהלל עשיר בעשרו:

הגהות הגר"א

[א] גמ' ויש לא נקרין ולא מתרגמין. תא"מ:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה מעשה תמר וכו' עד ואשליכהו. מלת ואשליכהו נמחק ונ"ב ויחרף:

מוסף רש"י

על קן צפור יגיעו רחמיך. אנשים שהיו מראים עצמם כמתכונים להעמיק בלשון תחנונים ואומרים רחום וחנון אתה ועל קן צפור יגיעו רחמיך שאמרת לשלח את האם, או שאומר על טוב שאתה עושה לנו יזכר שמך, או שאומר מודים מודים, משתקין אותו (ברכות לג:). שמטיל קנאה. לומר על אלה חס ולא על שאר בריותיו (שם). מדותיו. מצותיו, והוא לא לרחמים עשה אלא להטיל על ישראל חקי גזרותיו להודיע שהם עבדיו ושומרי מצותיו וגזרות חקותיו אף בדברים שיש לשטן ולעכו"ם להשיב עליהם ולומר מה צורך במצוה זו (שם). לחדודי לאביי. שישיב לו מה שהשיב (שם). דכתבינהו משה. האל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד (שם). ותקנינהו. בתפלה כשהתפלל עזרא על מעל הגולה בספר עזרא (שם). **הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים.** כל הבא על האדם ביד הקב"ה הוא, כגון ארוך קצר עני עשיר חכם שוטה לבן שחור, הכל בידי שמים הוא, אבל צדיק ורשע אינו בא על ידי שמים, את זו מסר בידו של אדם ונתן לפניו שני דרכים והוא יבחר לו יראת שמים (שם). **מילתא מילתא ותני לה.** כל תיבה ותיבה חוזר ושונה, מגונה הוי, שתוקי לא משתקינן ליה, שאין זה דומה למקבל עליו שתי מלכיות אלא למתלוצץ, אמר פסוק שלם ותני ליה משתקינן ליה, דמחזי כשתי רשויות (שם). **חברותא כלפי שמיא.** מנהג שנוהג אדם בחברו ינהג אצל המקום ולא יזהר בתפלתו (שם לד.). **מחינא ליה.** כלומר מלמדין אותו שיכוין ומכין אותו אם יהגיל בכך (שם). **בארזפתא.** קורנס, ותקח את המקבת בידה (שופטים ד) מתרגמינן מרזפתא (ברכות שם).

א) כלומר שקורא הפסוק ערות אביך וערות אמך ערות אביו וערות אמו לא יגלה וכן כל עריות וכו' ומפרש כפי' הרמב"ם בפירוש המשניות וכן משמע קצת גם בערוך ערך כן.